

L.F.BABAYEVA

fəlsəfə doktoru proqramı üzrə dissertant
e-mail: l.babayeva16@gmail.com

Gəncə Dövlət Universiteti

(Gəncə şəh., Şah İsmayıl Xətai pr., 187)

TƏHSİLALANLARDA PEDAQOJİ TOLERANTLIĞIN FORMALAŞDIRILMASI PROBLEMI ÜZRƏ MÖVCUD ƏDƏBİYYATIN TƏHLİLİ

Açar sözlər: təhsilalanlar, tolerantlıq, pedaqoji tolerantlıq, tolerantlığın formalaşdırılması, ədəbiyyat, ədəbiyyat təhlili

Ключевые слова: обучающиеся, толерантность, педагогическая толерантность, формирование толерантности, литература, анализ литературы

Key words: students, tolerance, pedagogical tolerance, tolerance formation, literature, literature analysis

Pedaqoji səpgili hər bir tədqiqat işində olduğu kimi, araşdırmalar zamanı biz problem baxımından mövcud ədəbiyyatla tanış olub onlara münasibət bildirdik. Həm respublikada, həm də xaricdə dərc edilmiş məqalələr, kitab və kitabçalar, müdafiə edilmiş dissertasiyalar diqqət mərkəzimizdə dayandı.

İlk növbədə prof. A.N. Abbasovun “Ailə pedaqogikası” dərslində özünə yer almış və eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun “Elmi əsərlər”inin 2019-cu il 6-cı nömrəsindəki “Ailə münasibətlərində tolerantlıq” mövzusunda məqaləsinə münasibət bildirək. Məqalə müəllifin aşağıdakı müraciətiylə başlanır: “Öz-özümüzlə sual verək: Necə etmək lazımdır ki, ailədə ixtilaflar baş verməsin?” Həmin suala belə cavab verilir: “Ailə münasibətlərində tolerantlıq ixtilafların qarşısının alınmasında və aradan qaldırılmasında etibarlı vasitə ola bilər”. Müəllifin yeni bir sualı “Bu nə deməkdir?” “Cavab verilir: “Biz ailədə bir-birimizə münasibətdə nə qədər dözümlü olsaq, münaqişəli vəziyyətlər bir o qədər az baş verər” (1, s. 15).

Prof. A.N. Abbasov ailə münasibətlərində tolerantlıq deyəndə buraya: 1) Gənc ər və arvad arasındakı münasibətlərdə tolerantlığı; 2) Gənc ailə ilə oğlanın ata-anası arasındakı münasibətlərdə tolerantlığı; 3) Gənc ailə ilə gəlinin ata-anası arasındakı münasibətlərdə tolerantlığı; 4) Gəlin-qayınana münasibətlərində tolerantlığı; 5) Gəlin-baldız münasibətlərində tolerantlığı; 6) Gəlin-qayın münasibətlərdə tolerantlığı; 7) Kürəkən-qayınana münasibətlərində tolerantlığı; 8) Kürəkən-qayınata münasibətlərdə tolerantlığı; 9) Baba-gəlin münasibətlərdə tolerantlığı; 10) Nənə-gəlin münasibətlərdə tolerantlığı; 11) Gənc ər və övladları arasındakı münasibətlərdə tolerantlığı; 12) Övladlar arasındakı münasibətlərdə tolerantlığı; 13) Övladlar və baba-nənələri arasındakı münasibətlərdə tolerantlığı; 14) Övladlar və əmi-bibi arasındakı münasibətlərdə tolerantlığı; 15) Övladlar və xala-dayı arasındakı münasibətlərdə tolerantlığı; 16) Baba-nənə münasibətlərdə tolerantlığı; 17) Gənc ər və arvad və digər qohumlarla münasibətlərdə tolerantlığı” (1, s. 16) daxil edir.

Məqalədə ailə münasibətlərində intolerantlıq məsələsinə də aydınlıq gətirmişdir. Oxuyuruq: “İntolerantlıq – şəxsiyyətlərarası münasibətlərdə, o cümlədən ailə münasibətlərində (ərin arvada, arvadın ərə, gəlinin qayınanaya, qayınataya, gənc ərin qayınanasına, qayınatasına və qayınana) dözümsüzlüyün nümayiş etdirilməsidir” (1, s. 16).

Prof. A.N. Abbasovun bir məqaləsi tolerantlıq (ailə münasibətlərində tolerantlıq) probleminə aiddirsə, İ.B. Əmirəliyevanın pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün müdafiə etdiyi “Ali məktəb tələbələrində tolerantlığın formalaşdırılması” mövzusunda dissertasiya əsəri, adından görüldüyü kimi, tolerant tələbənin tərbiyə olunması məsələlərinə həsr edilmişdir.

İ.B. Əmirəliyeva dissertasiyasında tədqiqatın məqsədini belə ifadə etmişdir: “ali məktəb tələbələrinin tolerantlıq mövqeyinin inkişafına təsir göstərən əsas amillər arasındakı əlaqələrin xarakterini və məzmununu öyrənməkdən, tolerantlığın formalaşdırılmasının pedaqoji şərtlərini nəzəri-metodoloji cəhətdən əsaslandırmaq və eksperiment vasitəsilə yoxlamaqdan ibarətdir” (2, s. 12).

Dissertasiyada bir sıra əsas müddəalar müdafiəyə çıxarılır. Onlardan bəzilərini diqqət mərkəzinə gətirək:

1. Tələbələrdə tolerant münasibətlərin, tolerant mövqeyin tərbiyə olunması prosesi üzrə ali məktəb müəlliminin fəaliyyəti o zaman səmərəli olur ki, o, tərbiyəvi imkanlardan həm təlim prosesində, həm də auditoriyadankənar tədbirlərdə istifadə etməyi bacarsın.

2. Ali məktəb tələbələrində tolerantlığın səmərəli şəkildə formalaşdırılması üçün aşağıdakı pedaqoji şərtlərə əməl edilməlidir: tolerantlıq fenomeninin mahiyyətinə və məzmununa dair tələbələrin məlumatlılıq səviyyəsi yüksəldilməli, bu problemə nə üçün diqqətin yetirildiyi onlara aydın olmalıdır; tolerantlıq tələbələrin dəyərlərinin şəxsi sistemində formalaşdırılmalı və onların peşə və peşədankənar fəaliyyətlərində tolerantlıq mühüm prinsipə çevrilməlidir; tolerant qarşılıqlı fəaliyyətin bacarıq və vərdişləri yaradılmalıdır; tolerant davranış və rəftara, tolerant ünsiyyətə tələbat formalaşdırılmalıdır.

3. Şəxsiyyət keyfiyyəti olmaq etibarilə tələbənin tolerantlığı – başqasını anlamaqda, qəbul etməkdə və etiraf etməkdə, qarşılıqlı fəaliyyət üçün səmimilikdə, başqa adamları başa düşmək arzusunda və bacarığında, öz mövqeyini onların mövqeyi ilə tutuşdurmaqda ifadə olunur” (2, s. 16-17).

İ.B. Əmirəliyeva dissertasiyada pedaqoji tolerantlığa da münasibət bildirmişdir. Diqqət yetirək: “*Pedaqoji tolerantlıq*. Yeni pedaqoji təfəkkür müəllimə yeni tələblər verir. Onların sırasında pedaqoji tolerantlıq özünəməxsus yer tutur. Tolerantlıq bir tərəfdən tərbiyəvi və təhsil vəzifələrinə çatmaq üçün vasitə kimi, digər tərəfdən tərbiyə prosesinin məqsədlərindən biri kimi nəzərdən keçirilə bilər. Pedaqoji fəaliyyətin səmərəliliyinin zəruri şərti – tələbəni necə varsa, eləcə qəbul etməkdən ibarətdir. Tələbəyə münasibətdə öz davranış və rəftarını, ünsiyyət tərzini özünün xüsusi taktikasına əsasən quran tolerant müəllim böyük nəticələrə nail olur” (2, s. 96).

Müəllifin fikirləri ilə şərikik.

Ölkəmizdə aparılmış tədqiqatlarla, dissertasiya, kitab və kitabçalarla tanışlıqdan bir daha əmin olduq ki, tolerantlıq, ailə münasibətlərində tolerantlıq probleminə bu və ya digər dərəcədə yer ayrılrsa da, pedaqoji tolerantlıq xüsusi tədqiqatların obyektı olmamışdır.

Tolerantlığı, o cümlədən Azərbaycan tolerantlığını L.İ.Əliyeva – bizim həyat tərzimiz kimi (3); Z.Bəşirqızı – mentalitetimizin ayrılmaz səhətlərindən biri kimi (4); E. Hacıyeva – dünyaya nümunə kimi; X.İsmayılqızı – Azərbaycan xalqının və dövlətinin milli mənəvi dəyərlərindən biri kimi (5); N. Bayramlı – digər dövlətlər üçün nümunə kimi (6); L.Mehralı – yüksək mədəniyyət nümunəsi kimi (7); R.Cəfərli – vətəndaş cəmiyyətində birliyin və sülhün təminatçısı kimi (8); Cavid – demokratiyanın əsas elementi kimi (9); Herbert Kvelle – Azərbaycanda ideya deyil, həqiqət kimi (10); A.Mustafayeva – Azərbaycan xalqının bəşər sivilizasiyasına töhfəsi kimi (11); A.Eyvazov – dini dözümlülüyün Azərbaycan modelini dünyaya nümunə kimi (12); Z.Abbasov Azərbaycan cəmiyyətinin yaşam tərzini (13) kimi nəzərdən keçirirlər.

R.Əliyev – tolerantlıq tərbiyəsinin mahiyyəti, məzmunu və həyata keçirilməsi yollarına münasibət bildirmiş (14); H.Həmidov (15), S.Elmanoğlu (16), S. Hüseynov (17) – Azərbaycanda dini tolerantlıqla; O. Hacımusalı – dini və milli tolerantlıqla (18) bağlı öz fikirlərini qəzet səhifələrində oxucularla bölüşmüşlər. A. Sadıqoğlu (19) isə – tolerantlığın Azərbaycan modelini diqqət mərkəzinə gətirmişlər. R. Aslanova Azərbaycanda tolerantlıq ənənəsinin fəlsəfi-tarixi, mədəni əsaslarına (20) münasibət bildirmişdir.

İstər tolerantlıq, istərsə də pedaqoji tolerantlıq sahəsində xarici ölkələrdə bir sıra tədqiqatlar aparılmışdır. Diqqət yetirək: E.A. İlinskaya, O.İ. Pançenko, O.İ. Yudina – böyük məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda; V.V. Boqdanova, E.V. Bryantseva, S.A.Gerasimov, O.A.Spitsina, X.X.Tilova – kiçik yaşlı məktəblilərdə; Q.E. Kontrov, – yeniyetmələrdə; Q.M. Şelamova – peşə liseyi şagirdlərində; Q.Q. Maslova, O.V. Orlova, E.L.Pastuxova, A.A.Poqodina və O.V.Tsirul – ümumiyyətlə şagirdlərdə; L.M. İvanova, O.A. Maslovets, İ.V.Mirotvorskara, N.A.Valeyeva – yuxarı sinif şagirdlərində; N.V. Kukuşkin, Q.M.Şelamova, İ.İ.Yepişeva – orta ixtisas məktəbi tələbələrində; O.S.Baturina, O.V.Jelnoviç, L.A.Filyanina, P.F.Komoqorov, N.Y.Kudziyeva, N.O.Lipatova, M.A.Mannanova, S.R.Musifullin, V.A.Panina, O.S.Pavlova, M.A.Perepelitsina, E.V.Rıbak, S.N.Tolstikova – ali məktəb tələbələrində tolerantlığın formalaşdırılması məsələlərini tədqiq etmişlər.

N.O.Lipatova və M.A.Perepelitsina – pedaqoji tolerantlığı tədqiqat obyektini kimi seçmişdir.

Tədqiqatçıların bəziləri təhsilalanlarda tolerantlığın tərbiyə olunmasında təlim prosesinin imkanlarını aşkarlamışlar. Məsələn, N.A.Baleyeva və E.L.Pastuxova orta məktəbdə tarix fənninin tədrisinə münasibət bildirmiş, T.A.Quşsa, ümumiyyətlə, təlim prosesinin imkanlarını araşdırmışdır.

M.A.Perepelitsina, N.O.Lipatova, L.Q.Balanovskaya və A.Y. Kalitova – öz namizədlik dissertasiyalarını; V.S. Çernyavskaya, isə, doktorluq dissertasiyasını pedaqoji tolerantlığa həsr etmişlər. M.A. Perepelitsinanın dissertasiyası – “Gələcək müəllimdə pedaqoji tolerantlığın formalaşdırılması” (21); N.O.Lipatovanın dissertasiyası “Tələbələrdə – gələcək ingilis dili müəllimlərində pedaqoji tolerantlığın formalaşdırılması” (22); V.S. Çernyavskayanın dissertasiyası – “Müəllimin fasiləsiz peşə təhsili prosesində tələbələrdə pedaqoji tolerantlığın formalaşdırılması” (23); L.Q.Balanovskayanın dissertasiyası – “Gələcək fiziki mədəniyyət və idman müəlliminin pedaqoji tolerantlığının formalaşdırılması” (24); A.Y.Kalitovanın dissertasiyası – “Gələcək müəllimi şagirdlərdə insana tolerant münasibətin inkişafına hazırlığın formalaşdırılması” (25) adlanır.

M.A.Perepelitsinanın dissertasiyası 4 paragrafı özündə birləşdirən iki fəsildən ibarətdir. Əsərin I fəslə “Gələcək müəllimlərdə pedaqoji tolerantlığın formalaşmasının nəzəri əsasları” adlanır və aşağıdakı paragraflardan ibarətdir: 1. Gələcək müəllimlərin şəxsiyyət keyfiyyəti kimi pedaqoji tolerantlığın mahiyyəti. 2. Gələcək müəllimin pedaqoji tolerantlığının formalaşdırılması səviyyələri.

“Gələcək müəllimlərdə pedaqoji tolerantlığın formalaşması prosesi” adlanan II fəslə aşağıdakı məsələlər daxildir: 1. Gələcək müəllimlərdə pedaqoji tolerantlığın formalaşdırılmasının pedaqoji vasitələri. 2. Gələcək müəllimlərdə pedaqoji tolerantlığın formalaşdırılması prosesinin təşkili və məzmunu.

Bu tədqiqatın qarşısında dayanan məqsəd gələcək müəllimlərdə pedaqoji tolerantlığın formalaşması prosesini təşkil edən əsasları müəyyən etməkdən ibarətdir.

Təbii ki, biz öz tədqiqatımızda M.A.Perepelitsinanın fikirlərindən faydalandıq.

N.O.Lipatova öz dissertasiyasında bir sıra önəmli elmi ideyaları müdafiəyə çıxarmışdır. Onlardan bəzilərini diqqət mərkəzinə gətirək: “1. Tələbələrin – gələcək xarici dil müəllimlərinin peşə hazırlığı məqsədinə nail olunması məzmun elementinin (tolerantlıq anlayışı) vəhdətini və qarşılıqlı asılılığını ifadə edən pedaqoji tolerantlığın formalaşdırılması sisteminin həyata keçirilməsi ilə asanlaşdırılacaqdır.

2. Tələbələrin – gələcək xarici dil müəllimlərinin peşə hazırlığının səmərəliliyi, ilk növbədə, universitet müəlliminin pedaqoji tolerantlığın formalaşdırılması strategiyası ilə müəyyən edilir ki, bu da dil vasitələrinin seçilməsi və həyata keçirilməsindən ibarətdir. Pedaqoji tolerantlığın strukturunda komponentlərin inkişaf etdirilməsi vəzifələri; ikincisi, koqnitiv komponentdə – tolerantlıq və tolerant qarşılıqlı fəaliyyət strategiyaları haqqında biliklər, dəyər-motivasiya komponentində – tolerantlıq və qeyri-zorakılıq ideyalarının şəxsi və

peşəkar dəyər kimi qəbul edilməsi, davranış komponentində göstəricilərin üstünlük təşkil etməsi – qarşılıqlı əlaqə və əməkdaşlıq etmək bacarığı” (22) və s.

Bildiririk ki, N.O. Lipatova qənaətlərində haqlıdır.

A.Y.Kalitovanın dissertasiyasının qarşısında aşağıdakı vəzifələri həyata keçirmək dayanmışdır: “1. Şagirdlərin insana qarşı tolerant münasibətini inkişaf etdirməyə və onun struktur komponentlərinin məzmununu və onlar arasındakı əlaqələri əsaslandırmağa yönəlmiş gələcək müəllimin hazırlığının strukturunu aşkar etmək.

2. Şagirdlərin insana qarşı tolerant münasibətini inkişaf etdirməyə, gələcək müəllim hazırlığının formalaşmasına yanaşmaları, onun formalaşması prinsiplərini müəyyən etmək.

3. Şagirdlərin şəxsiyyətə tolerant münasibətini formalaşdırmağa yönəlmiş gələcək müəllimin hazırlığının formalaşdırılmasının məzmununu və üsullarını açmaq.

4. Şagirdlərin şəxsiyyətə dözümlü münasibətini tərbiyələndirmək, gələcək müəllim hazırlığının formalaşdırılmasında müəllimin fəaliyyətinin istiqamətlərini müəyyənləşdirmək (25) və s.

V.S. Çernyavskayanın doktorluq dissertasiyası da maraq doğurur. Əsəri dörd fəsildən ibarətdir. I fəsil “Müəllimin pedaqoji tolerantlığının inkişafı probleminin nəzəri əsaslandırılması”; II fəsil “Müəllimin fasiləsiz peşə təhsilində pedaqoji tolerantlığın inkişafı üçün şəraitin yaradılması”; III fəsil “Fasiləsiz peşə təhsili pedaqoji tolerantlığın inkişafı məkanı kimi” və IV fəsil “Fasiləsiz peşə təhsili prosesində pedaqoji tolerantlığın inkişafı üzrə təcrübə-eksperimental iş” adlandırılmışdır. Fəsillərə daxil olan ayrı-ayrı paragraflarda pedaqoji tolerantlıq çox elmi kateqoriya kimi; innovasiya potensialı pedaqoji tolerantlığın inkişafının şərti kimi; kommunikativ mədəniyyətin inkişafı isə pedaqoji tolerantlığın inkişafının şərti kimi; məktəbdaxili təlim pedaqoji tolerantlığın inkişaf etdirilməsi üsulu kimi nəzərdən keçirilir; pedaqoji tolerantlığın inkişafının psixoloji-pedaqoji mexanizmlərinə; pedaqoji tolerantlığın inkişafı üçün meyar diaqnostika aparatına; pedaqoji tolerantlığın inkişafı kontekstində fasiləsiz pedaqoji təhsilin xüsusiyyətlərinə; pedaqoji tolerantlığın inkişafında fasiləsiz müəllim təhsilinin formalarına münasibət bildirilir;

IV fəslin paragraflarında müəllimin pedaqoji tolerantlığının diaqnozu: təcrübənin təsdiqlənməsi; müəllimin pedaqoji tolerantlığının fərdi xüsusiyyət kimi inkişafının səmərəliliyi və fasiləsiz peşə təhsilinin müxtəlif formaları şəraitində müəllimin pedaqoji dözümlülüyünün inkişafı nəticələrinin təhlili diqqət mərkəzinə gətirilir.

V.S. Çernyavskayanın fikirlərini faydalı hesab edirik.

L.Q. Balanovskayanın dissertasiyası 16 paragrafı özündə birləşdirən 4 fəsildən ibarətdir. Dissertasiyanın I fəslə “Peşə təhsili prosesində gələcək bədən tərbiyəsi və idman müəllimlərinin pedaqoji tolerantlığının formalaşdırılması probleminin vəziyyəti”; II fəslə “Tədqiqatın vəzifələri, üsulları və təşkili”; III fəslə “Peşə təhsili prosesində gələcək bədən tərbiyəsi və idman müəllimlərinin pedaqoji tolerantlığının formalaşdırılması texnologiyasının nəzəri əsaslandırılması”; IV fəslə “Peşə təhsili prosesində gələcək bədən tərbiyəsi və idman müəllimlərinin pedaqoji tolerantlığının formalaşdırılması texnologiyasının səmərəliliyinin eksperimental yoxlanılması” adlanır.

Biz L.Q.Balanovskayanın pedaqoji tolerantlıqla bağlı qeyd etdiyi nəzəri və praktik xarakterli ideyalardan da faydalandıq.

Yuxarıda deyilənlərdən görünür ki, respublikamızda tələbələrdə – gələcək müəllimlərdə pedaqoji tolerantlığın formalaşdırılmasına aid xüsusi tədqiqatların aparılmasına ciddi ehtiyac vardır.

Problemin aktuallığı. Pedaqoji tolerantlığın tərbiyə olunmasına dair ədəbiyyatın təhlili ilk dəfədir ki, aparılır. Odur ki, məqalə aktualıq kəsb edir.

Problemin yeniliyi. Tələbələrdə – gələcək müəllimlərdə tolerantlığın və pedaqoji tolerantlığın formalaşdırılmasına aid tədqiqatlar təhlilə cəlb olunmuşdur.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə gənc tədqiqatçılar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Abbasov, A.N. Ailə münasibətlərində tolerantlıq // Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, 2019, № 6, s. 14-17
2. Əmirəliyeva, İ.B. Ali məktəb tələbələrində tolerantlığın formalaşdırılması: Ped.ü.fəls.dok. ....dis. Bakı, 2015.
3. Əliyeva, L. Tolerantlıq bizim həyat tərzimizdir... / L. Əliyeva // Azərbaycan qadını, 2013. s. 62-63, 82-83.
4. Bəşirqızı, Z. Tolerantlıq mentalitetimizin ayrılmaz cəhətlərindəndir / Z. Bəşirqızı // Xalq qəzeti. 2007. 18 yanvar. s. 2.
5. İsmayılqızı, X. Tolerantlıq Azərbaycan xalqının və dövlətinin milli mənəvi dəyərlərindəndir / X. İsmayılqızı // İki sahil. 2011. 24 avqust. s.3.
6. Bayramlı, N. Azərbaycan tolerantlıq baxımından digər dövlətlər üçün nümunədir / N. Bayramlı // Yeni Azərbaycan. 2011. 12 avqust. s.4.
7. Mehralı, L. Tolerantlıq yüksək mədəniyyət nümunəsidir / L. Mehralı // Xalq cəbhəsi.-2011.- 19 aprel. s.10.
8. Cəfərli, R. Tolerantlıq vətəndaş cəmiyyətində birliyin və sülhün təminatçısıdır /R. Cəfərli // Xalq cəbhəsi. 2012. 24 fevral. s.10.
9. Cavid. Tolerantlıq demokratiyanın əsas elementidir / Cavid // Xalq cəbhəsi, 2011, 18 fevral, s.10.
10. Herbert Kvelle: Tolerantlıq Azərbaycanda ideya deyil, həqiqətdir //Azərbaycan. -2013.- 23 yanvar.- s. 3.
11. Mustafayeva, A. Tolerantlıq Azərbaycan xalqının bəşər sivilizasiyasına töhfəsidir /A. Mustafayev // Azərbaycan, 2012, 7 yanvar, s. 4.
12. Eyvazov, A. Dini dözümlülüyün Azərbaycan modeli dünyaya nümunədir / A. Eyvazov // Həftə içi, 6 iyul 2013, s. 7.
13. Abbasov, Z. Tolerantlıq - Azərbaycan cəmiyyətinin yaşam tərzidir / Z. Abbasov // Respublika.- 2014.- 14 may.- s. 3.
14. Əliyev, P. Tolerantlıq tərbiyəsinin mahiyyəti, məzmunu və həyata keçirilməsi yolları / P. Əliyev // Azərbaycan.- 2008.- № 12.- s .15-22.
15. Həmidov, H. Azərbaycanda dini tolerantlıq / H. Həmidov //Azərbaycan.- 2008.- 27 noyabr.- s.4.
16. Elmanoğlu, S. Azərbaycandakı dini tolerantlıq inkişaf etmiş ölkələrə də örnəkdir: 16 noyabr Beynəlxalq Tolerantlıq Günüdür / S. Elmanoğlu // Azərbaycan.- 2009.- 15 noyabr .- s.5.
17. Hüseynov, S. Azərbaycanda dini tolerantlıq mədəniyyəti / S. Hüseynov // Respublika. - 2011.- 21 may.- s.5.
18. Hacımusalı, O. Dini və milli tolerantlıq / O. Hacımusalı // Xalq cəbhəsi.- 2011.- 25 fevral.- s. 11.
19. Sadıqoğlu, A. Tolerantlığın Azərbaycan modeli haqqında düşüncələr / A. Sadıqoğlu // Respublika.- 2010.- 30 noyabr. - s.6.
20. Aslanova, R. Azərbaycanda tolerantlıq ənənəsinin fəlsəfi-tarixi, mədəni əsasları / R. Aslanova // Azərbaycan.- 2014.- 21 noyabr. - s.6.
21. Перепелицына, М.А. Формирование педагогической толерантности у будущих учителей: Дис. ...канд.пед.наук. М., 2004, 176 с.
22. Липатова Н.О. Формирование педагогической толерантности студентов - будущих учителей иностранного языка: Дис. ...канд.пед.наук.. Самара, 2007, 199 с.
23. Чернявская, В.С. Развитие педагогической толерантности в процессе непрерывного профессионального образования учителя: Дис. ...док.пед.наук. Владивосток, 2007, 353 с.
24. Балановская Л.Г. Формирование педагогической толерантности будущих педагогов физической культуры и спорта: Омск, 2012, 196 с.
25. Калитова, А.Ю. Формирование готовности будущего учителя к развитию толерантно-го отношения учащихся у человеку: Автореф. дис. ...канд.пед.наук.. Самара, 2011, 23 с.

Л.Ф.Бабаева

Анализ литературы по проблеме формирования педагогической толерантности у студентов

Резюме

Педагогическая толерантность является одним из важнейших видов толерантности. Хотя в нашей стране проводились исследования по воспитанию толерантности у школьников и студентов, исследования педагогической толерантности не проводились. В зарубежных странах педагогическая толерантность также была предметом исследования ученых. Автор статьи комментирует литературу по вопросам формирования толерантности и педагогической толерантности у студентов.

L.F.Babayeva

Analysis of literature on the problem of formation of pedagogical tolerance in students

Summary

Pedagogical tolerance is one of the most important types of tolerance. Although researches have been conducted in our country on the education of tolerance among schoolchildren and students, studies of pedagogical tolerance have not been conducted. In foreign countries, pedagogical tolerance has also been the subject of research by scientists. The author of the article comments on the literature on the formation of tolerance and pedagogical tolerance among students.

*Rəyçilər: ped.e.d., prof. A.N.Abbasov,
ped.f.d. L.A.Məmmədli*

Redaksiyaya daxil olub: 01.03.2022